

ТВОРЧІ МОТИВИ ВПЛИВУ ПОЛІТИЧНОЇ ОСВІТИ НА ПОЛІТИЧНУ СВІДОМІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

О.П. Северинчик

*аспірант кафедри політології, соціології та соціальної роботи
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»*

Політична свідомість тісно взаємодіє з політичною освітою. Ця взаємодія буде продовжуватись до тих пір, поки існують творчі особистості і їх різні приватні інтереси. Мета політичної освіти — розкрити основні аспекти такої взаємодії.

Ключові слова: мотиви, політична освіта, політична свідомість, особистість.

Актуальність даної статті обумовлена тим, що в умовах нового політичного мислення зростає вагомість політичної свідомості, політичної освіти, політичної поведінки, політичної культури як суспільства в цілому, так і окремої особистості.

Політична свідомість характеризує всю сукупність духовних утворень, що визначають здатність людини існувати у політичній сфері, взаємодіяти з органами управління, нести відповідальність за реалізацію прав і свобод [1]. Тому від функціонуючих у суспільстві політичних уявлень особистостей, що формуються під впливом політичної освіти, залежить зміст і характер політичного процесу, а також творчі здібності особистості, які породжують якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення, а звідси: творчість — свідомо, цілеспрямована, активна діяльність особистості, яку можна розглядати як вищу форму людської діяльності, що ґрунтується на накопиченому суспільством досвіді та на індивідуальній компетенції особистості.

Творча діяльність особистості виступає як передумова зміни умов її життєдіяльності, розвитку її внутрішніх особистісних зусиль. І тут велику роль повинні відіграти політична свідомість та політична освіта, під впливом якої здійснюється саморозвиток і самореалізація творчої особистості.

Так, В.О.Сухомлинський зазначав, що в основі творчої особистості лежить активізація розуму. "Мисліть, мисліть і ще раз мисліть", — наголошував він.

Зміст політичної свідомості гостро відчувається в детермінованості до національних інтересів, які в певних історичних умовах мають властивість домінувати в реальному житті. В той же час політична свідомість не є пасивне відображення політичного буття. Звідси мета статті — з'ясування того, що політична свідомість може випереджати практику, прогнозувати розвиток політичних процесів, виокремлювати

політичну поведінку та політичну освіту як напрямок політичної орієнтації соціальних спільностей, груп, індивідів, тобто особистостей, що формуються в процесі онтогенезу в суспільстві. Цей процес залежить від соціального середовища, культури, освіти та численних соціально-політичних характеристик особистості [2].

Результативне входження особистості в світ політики не може бути спонтанною реакцією на якісь певні обставини, але потребує постійного освоєння норм політичної культури, високого рівня знань з політичної освіти, а також можливостей політичної діяльності та прийняття на себе певної ролі в політиці. Все це повинно враховуватись в контексті політичної свідомості, на формування якої впливають такі фактори, як розвиток демократії та свободи слова, політична освіта — з одного боку, а з іншого — гострота боротьби з шовіністичними і національними проблемами, активізація яких зв'язана зі стурбованістю за кризове становище економіки суспільства, його соціальної сфери, падінням норм, зростанням злочинності [3].

Історична практика підтверджує, що на політичну свідомість здійснюють вплив як демографічні, регіональні, соціокультурні фактори, так і політична освіта, яку не можна обмежувати лише сферою політичної свідомості, а слід розглядати як органічну єдність: політична свідомість, політична культура, політична освіта, політична поведінка. На думку польського політолога Є. Вятра, політична культура, політична освіта — це "сукупність позицій, цінностей і зразків поведінки, які стосуються взаємовідносин влади і громадян»[4]. Такий підхід ґрунтується на визнанні органічної єдності духовної, ідеологічної і практичної діяльності, а також повно розкриває сутність політичної свідомості та політичної культури, бо

політична поведінка — це спосіб існування політичної культури, без якого вона неможлива. Це саме стосується й політичної освіти, яка, як і політична культура, охоплює не всі вияви політичної свідомості й політичної поведінки, а лише те в них, що є поширеним, типовим для суспільства, соціальної спільності чи індивіда. Це обумовлює необхідність в управлінні суспільно-політичними процесами, вимагає враховувати стан і рівень політичної свідомості широких соціальних верств, прагнути до досягнення консенсусу в політичних позиціях, сприяти формуванню політичної свідомості та найбільш повно відображати потребу соціального прогресу суспільства, для чого слід мати високий рівень політичної освіти. Системоутворюючими, такими, що визначають органічну цілісність політичної освіти, є політичні знання, політична ідеологія та політичні переконання. Важливим є діяльнісний аспект політичної освіти: норми політичної поведінки, навички отримання, набуття та постійного вдосконалення політичної освіти, способи політичної діяльності, вміння і досвід, які впливають на політичну свідомість шляхом поєднання політичних знань, поглядів, уявлень, переконань, оцінок, орієнтацій і поведінки окремої особистості, а звідси: політична культура особистості тісно взаємодіє з політичною освітою, оскільки загальнолюдські політичні ідеї і цінності, такі, наприклад, як свобода, рівність, справедливість, демократія, є елементами загальнолюдської політичної культури.

Свідомість – властива лише людині форма відображення об'єктивної реальності та суб'єктивної дійсності, а політична свідомість є однією з найважливіших форм суспільної свідомості. Політична свідомість є багаторівневим, багатоструктурованим та суперечливим явищем, що обумовлено складністю економічної і соціальної структури суспільства, динамізмом їх розвитку. Вона відображає політичне буття людей, їхні знання, ідеї, погляди стосовно політичної системи та місця в ній.

Дуже влучно з приводу цього сказав доктор з експериментальної психології, українець за походженням, який проживав в імміграції в США та очолював у Нью-Йорку Управу Українського музею, Богдан Ярославович Цимбаліст: "В державних народів громадянське виховання зводиться до навчання учнів про різні державні установи, про роль уряду, парламенту й суду, про права та обов'язки громади"[5]. Тобто, на його думку, політична освіта, впливаючи на політичну свідомість, мусить мати дещо з психологічного аналізу, психотерапії, мета якої допомогти особистості здобути власне бачення себе самих, збагнути й аналізувати власні дії. Таке скероване громадянське виховання має привести до перемоги раціонального мислення над емоційним, до вміння з'ясувати, що істотне, а

що другорядне. І тут великої ваги набуває політична освіта, її творчі мотиви впливу на особистість.

Під впливом політичної освіти змінюється світогляд особистості, що і формує політичну свідомість. Сутнісними рисами світогляду, які скеровують і формують політичні позиції, слугує цілісність, здатність забезпечити зв'язки різних елементів свідомості в формуванні картини дійсності. Ця картина може бути уявною, розмитою, але вона у особистості завжди є. Різний світогляд прагне до завершеності, що дає цілісне системне бачення соціальної, політичної діяльності, в якій діє особистість: "чітка детермінованість змісту і структури системи...забезпечує значну ступінь її стійкості і інваріантності. Вона не терпить обурень ззовні, виробляє певний опір війнам і активно захищає свою цілісність. Ця система схильна легко сприймати ту інформацію, котра її стверджує, відштовхуючи те, що не відповідає стандартам" [6].

Завдяки світогляду, політичній освіті, політична свідомість набуває нових рис: являє себе в нових емоційних і інтелектуальних станах та встановлює відносини з іншими проявами духовності.

Для світогляду в політиці характерна постійна присутність та взаємодія і опозиція двох напрямів обґрунтування політичних дій: утопічного і ідеологічного, різниця між якими встановлена одним з класиків сучасної політології Карлом Мангеймом. На його думку, ці напрями є формами трансцендентального, що виходять за межі політичного буття, політичної свідомості і розрізняються не стільки своїм змістом, скільки функціями [7].

Отже, особистість являється конкретним носієм ідеологічних, політичних цінностей і норм, соціально-політичних установок, сформованих в процесі активної взаємодії творчої особистості з різними гранями соціально-політичного життя. Творча активність особистості, впливаючи на політичну свідомість, збуджує позитивний емоційний стан піднесення, радості від проникнення у сутність явищ, відкриття нового. При цьому всі види освіти, в тому числі і політична, направлені не тільки на формування наукових знань, але і на формування вміння використовувати ці знання в житті. Тому формування і розвиток творчого мислення не є паралельним формуванню свідомості, в тому числі і політичної свідомості, оскільки мислення — це лише частина свідомості, її інтелектуальна сторона.

Основними ознаками творчої особистості є: інтелект, знання, широта кругозору,

самостійність, сміливість мислення, здатність критично оцінювати навколишню дійсність, індивідуальність, незалежність у прийнятті рішень, особливо політичних, альтернативність, широке використання наукового підходу в практичній діяльності.

Таким чином, кінцевою метою політичної освіти є формування політичної свідомості, що особливо важливо на сучасному етапі розвитку демократичного суспільства.

А звідси виникає питання: "що розуміється під мотивами впливу політичної освіти"? Творчі мотиви впливу — це те, що спонукає поведінку, вчинки особистості, те, заради чого вони здійснюються. Суб'єктивні мотиви виступають в формі бажання, ідеалу, настанов і т.д. Об'єктивно творчим мотивом слугує предмет такого бажання, хотіння, інтересу.

На перший погляд здається, що особистість діє в силу того, чого вона бажає, але суб'єктивне бажання не є творчим мотивом, тому що воно не може саме по собі створити направленість діяльності на той чи інший об'єкт. Чому людина бажає саме цього, а не іншого, чому прагне саме до цієї цілі, цікавиться саме цим об'єктом — ось питання, які виникають, коли ми бажаємо зрозуміти творчі мотиви людських вчинків.

Не завжди мотиви усвідомлюються творчою людиною, навіть частіше не усвідомлюються. Вона ставить перед собою якусь ціль і діє, але заради чого поставлена сама ціль, усвідомлюється не завжди. Якщо запитати людину, заради чого вона все робить, то можна отримати досить вагому мотивацію, хоча мотивація — не мотив, а лише висловлювання, яке виправдовує ту чи іншу дію шляхом вказування на збуджуючі об'єктивні або суб'єктивні обставини. Мотивація може співпадати з іншим мотивом, якщо особистість його усвідомлює і не збирається приховувати. Досить часто вони не співпадають в силу неусвідомлення мотиву чи тому, що справжній творчий мотив свідомо маскується.

Мотив ґрунтується на творчій потребі, які б бажання особистості не виконували б, чи що б вона не робила. При цьому вона все одно задовольняє якусь свою власну потребу.

Необхідність вірно орієнтуватись в політиці (навколишній реалії) у людини-особистості є завжди, але справа в тому, щоб зв'язати цю творчу потребу з політичною освітою, для чого слід переконати слухача, що завдяки політичним заняттям, він зможе самостійно і грамотно орієнтуватись в складних умовах сучасної світової реальності, навчитись аналізувати і оцінювати події, навіть прогнозувати їх.

Для реалізації формування мотивів впливу на політичну свідомість цього мало. На ділі існують і реально впливають на неї декілька типів

мотивів. Вони різняться за ступенем їх зв'язку з самим процесом освіти.

Перший тип мотивів політичної освіти — це "зовнішній" мотив. Він зв'язаний з освітнім процесом, тобто з його змістом зовнішньо. Такий "цільовий" мотив виникав в тих випадках, коли особистість цікавиться не самим процесом освіти, що дає нові знання, а тоді, коли є реальні результати цих знань. Освіта з цієї точки зору є лише одним з шляхів реалізації мотивів.

В процесі підвищення політичної освіти, яке почалось з такого "ділового" мотиву, завдяки глибшому проникненню в суть вивченого, у людини може виникнути інтерес до нього. Тоді відбувається заміна, перетворення цього мотиву в інший мотив — в бажання більш глибоко пізнати політичну інформацію.

Другий тип мотивів — "змагальний", що найбільш яскраво і безпосередньо проявляється в прагненні досягти найбільших особистих результатів, бути кращим чи в числі кращих.

Такий мотив теж являється зовнішнім по відношенню до самого процесу освіти і має безкорисний характер, а його наявність у особистості характеризує її лише з позитивної точки зору. Змагальний мотив мобілізує можливості учасників освіти, помітно стимулює пізнавальну політичну активність слухачів, дає високий результат тоді, коли політична ситуація створюється на основі суттєво значущих для якості освіти показників.

Третій тип — пізнавальний. При наявності такої мотивації особистість цікавиться сам процес пізнання як постійне здобуття нового для себе.

Цей тип мотиву принципово відрізняється від двох попередніх тим, що він не зовнішньо, а внутрішньо зв'язаний з процесом освіти і знаходиться у руслі самого освітньо-пізнавального процесу. Якщо особистість здобуває інформацію, тоді саме в пізнанні нового вона бачить сенс підвищувати освіту, а мотив — інтерес — не може бути непродуктивним, бо засвоєння нового є для особистості одночасно і мотивом і метою та результатом її навчально-освітньої діяльності. Інші типи цілей і мотивів можуть лише супроводжувати чи заважати цьому головному мотивові, але не змінювати і не витіснити його.

Всі види освіти, в тому числі і політична, направлені не тільки на формування наукових знань, але і, головним чином, на формування вміння використовувати ці знання в житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Юрій М.Ф.* Політологія. Підручник. – Київ: Дакор КРТ, 2006. – С.260.
2. *Соціологія.* Курс лекцій / Піча В.М., Семашко О.М. – К., 1996. – С.202.
3. *Политическая социология: Конспект лекций* (Под общ. ред. Карпенко Н.Ф.). – К., 1994. – С.146.
4. *Вятр Е.* Социология политических отношений. – М.: Просвещение, 1979. – С.259.
- 5 *Цимбалістий Б.Я.* Тавро бездержавності. Політична культура українців. – К., 1994. – С.25-26.
6. *Гаджиев К.С.* США. Эволюция буржуазного сознания. – М.: Социо, 1981. – С.159.
- 7 *Мангейм К.* Идеология и утопия // Утопия и утопическое мышление. – М.: Наука, 1991. – С.113.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2007 р.